

rektorskiej. Wszyscy oni mieli możność wiele wynieść korzyści właśnie z zakresu przygotowania liturgicznego.

Dobro, jakie dał umyśлом i sercom tak wielkiej liczby alumnów — przyszłych kapłanów, miało być w Jego świadomym założeniu największą spuścizną. Lubił bowiem powtarzać, że również jeden z Jego dawnych profesorów (Ks. Ograbiszewski), kapłan encyklopedycznej wprost wiedzy, kiedy bywał zachęcany przez swych uczniów, by przekazał tę wiedzę w księgi i dzieła, zwykł był odpowiadać: „Wy macie być moją żywą księżką”. — Tak! Ks. Rektor Grochocki był również wielkim erudyta, toteż całą swoją działalnością wychowawcy zdaje się dziś jeszcze wzywać swych wszystkich wychowanków słowami Pawłowymi: „*Wy jesteście naszym listem polecającym, wypisanym, w sercu naszym. . . . Tak, listem jesteście Chrystusowym, napisanym za naszym staraniem, nie atramentem, lecz Duchem Boga żywego*” (II Kor. 3, 2—3).

I tak też ocenił zasługi śp. Zmarłego kler diecezjalny, skoro przybył na pogrzeb licznie jak nigdy — około dwustu księży wzięło udział w eskorcie pogrzebowej, a około trzystu w dniu samego pogrzebu. — Również podczas Dni Duszpasterstwa Liturgicznego, jakie odbyły się dwa tygodnie później, godnie oddano hołd pamięci śp. ks. Rektora, a jeden z prelegentów, były uczeń referat swój wyprowadził ze słów śp. Zmarłego, stawiając tezę, że powinniśmy nie tyle nauczać przepisów dotyczących różnych obrzędów kościelnych, co liturgii, czyli umiejętności życia z Kościołem (*Mysterium Christi*, 1936 nr 7/8 str. 233).

Peplin

Ks. JERZY BUXAKOWSKI

ŚP. KSIĄDZ BISKUP PAWEŁ TADEUSZ ZAKRZEWSKI

26 listopada 1961 r. zmarł w Warszawie śp. Ks. biskup Paweł Zakrzewski Ordynariusz płocki i Przewodniczący Komisji Liturgicznej Episkopatu Polskiego.

Zmarły biskup urodził się w Skokach Archidiecezji Poznańskiej 11 sierpnia 1883 r., jako syn Pawła Zakrzewskiego, powstańca z 1863 roku i Stanisławy z Lubieńskich. Po ukończeniu gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu wstąpił do Seminarium Duchownego i studiował w Poznaniu i w Gnieźnie. Święcenia kapłańskie otrzymał w bazylice prymasowskiej w Gnieźnie 11 lutego 1906 roku, następnie kontynuował studia wyższe na wydziałach teologicznych w Münster i Fryburgu badeńskim. Pracę duszpasterską rozpoczął na stanowisku wikarego katedry poznańskiej. W r. 1910 został sekretarzem Arcybiskupa Likowskiego, a po jego rychłej śmierci zajął to samo stanowisko u boku Prymasa Kard. Dalbora. Równocześnie wykładał liturgikę w Wyższym Seminarium Duchownym w Poznaniu. W r. 1923 został kanonikiem poznańskim, a w r. 1928 rektorem Papieskiego Instytutu Polskiego w Rzymie. W r. 1938 został mianowany biskupem sufraganiem w Łomży. Sakrę biskupią otrzymał w katedrze poznańskiej 2 września 1938 roku. W czasie okupacji rezydował w Ostrowi Mazowieckiej sprawując pieczę nad częścią diecezji. 20 marca 1946 r. Papież Pius XII mianował go biskupem płockim, a w roku 1959 asystentem tronu papieskiego.

Zainteresowania śp. Biskupa Zakrzewskiego skupiały się zawsze na liturgii i duszpasterstwie. Interesowały go nie tyle teoretyczne dociekania, co popularyzacja liturgii. Już w r. 1915 na Konsekrację Prymasa Dalbora wydał broszurę *Na święcenia biskupie* zawierającą teksty obrzędu konsekracji (Księgarnia św. Wojciecha, Poznań 1915, str. 48). Dzisiaj wydaje się

nam zupełnie naturalne, że profesor liturgiki tak przygotował konsekracje nowego Arcybiskupa. Pamiętajmy jednak, że był to rok 1915. Znacznie obszerniejsza jest książka *Święcenia niższe i wyższe* (Księgarnia św. Wojciecha, Poznań 1919, str. 147). Z tej książki liczne zastępy kleryków poznały teksty i obrzędy święceń i przygotowywały się na ich godne przyjęcie. W roku 1930 ukazała się nowa pozycja tego typu *Poświęcenia kościoła* (Księgarnia św. Wojciecha, Poznań 1930, str. VIII+152). W ten sposób wszystkie funkcje pontyfikalne, z którymi wierni częściej się stykają zostały im udostępnione przez dostarczenie przykładów.

W czasie pobytu w Rzymie Zmarły był konsultorem Kongregacji Obrzędów i zadzieiżnął węzły osobistej przyjaźni z wieloma jej wysokimi urzędnikami. Po objęciu biskupstwa plockiego został wybrany Przewodniczącym Komisji Liturgicznej Episkopatu Polski. Na tym stanowisku kierował pracami nad przygotowaniem nowego rytuału oraz Instrukcji Episkopatu na Wielki Tydzień i rozpoczął pracę nad reformą *Proprium Poloniae*. Do ostatnich dni życia brał żywy udział w tej pracy.

Po wizycie u progów Apostolskich w r. 1960, Ojciec św. Jan XXIII mianował śp. Biskupa Zakrzewskiego konsultorem Papieskiej Komisji Liturgicznej przygotowującej Sobór Powszechny. W pracach tej Komisji Zmarły brał udział drogą korespondencyjną, przysyłając swoje wnioski i opiniując nadsyłane projekty. Kilkusetstronicowe maszynopisy wymagały wnikliwej analizy i sporej ilości czasu.

Przez długie lata zmarły Biskup był członkiem Komisji Głównej Episkopatu oraz Komisji Mieszanej. Ponadto był Prezesem Związku Misyjnego Duchowieństwa w Polsce. Umiłowaną pracą było jednak pasterzowanie w Płocku. Jakkolwiek interesował się życiem całego Kościoła i dobrze się w nim orientował, żył przede wszystkim sprawami swojej diecezji. Niechętnie wyręczał się w funkcjach pontyfikalnych, z zamiłowaniem wzytował diecezję, prawie zawsze osobiście udzielał święceń. Chętnie również służył do Mszy św. w swojej kaplicy domowej i w czasie odpoczynków poza domem. Broniących się przed tym kapłanów zapewniał z właściwym sobie humorem, że ma potrzebne święcenia i potrafi to wykonać.

Sp. Ks. Biskup Zakrzewski pozostawił w rękopisie obszerny pamiętnik. Stanowiska jakie zajmował w długim życiu, przełomowe czasy w których żył, szerokie zainteresowania, duża spostrzegawczość i świetna pamięć, dostarczyły obfitego i niezwykle ciekawego materiału. Pamiętnik będzie kopalnią wiadomości o stosunkach kościelnych i kościelno-państwowych w ciągu półwiecza bogatego w niezwykle wydarzenia.

Na pogrzeb śp. Biskupa Zakrzewskiego przybyło 31 Biskupów pod przewodnictwem Prymasa Polski J. Em. Ks. Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Dnia 29 listopada odbyła się eksportacja z kościoła seminaryjnego do katedry Płockiej. Po skończeniu modlitw J. Em. Ksiądz Prymas wygłosił kazanie o roli biskupa w kościele. Nazajutrz 30 listopada J. Em. Ks. Biskup Zygmunt Choromański odprawił pontyfikalną Mszę żałobną a J. Em. Ks. Biskup Piotr Dudziec omówił sylwetkę duchową zmarłego Pasterza Diecezji, podkreślając Jego pracowitość, gościnność i pogodną uczynność. Po *Castrum doloris* doczesne szczątki śp. Ks. Biskupa Zakrzewskiego spoczęły w krypcie katedry plockiej, którą na początku swoich rządów dźwigał ze zniszczeń wojennych.

Po zmarłym Biskupie pozostało wspomnienie człowieka o szerokiej kulturze europejskiej, szczerej pobożności i wielkiej ojcowskiej dobroci.

Tyniec

O. FRANCISZEK MAŁACZYŃSKI OSB